

Nezihe Muhiddin (1889-1958)

Kapak görseli kaynağı: Süs, 23 Haziran 1339 (1923), Sayı: 2, s.3.

Nezihe Muhiddin, 1889 yılında İstanbul'da doğmuştur. Annesi ilk serasker Ağa Hüseyin Paşa'nın torunu ve Ali Şevket Paşa'nın kızı Zehra Hanım, babası ise savcılık ve ceza hâkimliği yapmış olan Muhiddin Bey'dir. Eğitimine doğduğu semt olan Kandilli'de bir mektepte başlamıştır. Bir süreliğine Kumkapı Sörler Okulu'na, altı ay kadar ise Dârümuallimât'a devam etmiştir. Eğitim seviyesinin düşüklüğü ve okul ortamındaki disiplinsizlik gibi sebeplerle öğretmen okulunu bıraktıktan sonra evde kardeşi ile birlikte "hususî muallimlerden" ders almaya devam etmiş, 1909 yılına kadar evde eğitim almayı sürdürmüştür. Arapça, Farsça, Fransızca ve Almanca'yı özel ders alarak öğrenmiştir. Sekiz yaşından itibaren annesiyle birlikte kadın derneklerinin faaliyetlerine ve toplantılarına katılmış, bu sayede Fatma Aliye gibi isimlerle tanışma olanağı bulmuştur. Çocukluk yılları II. Abdülhamid'in hüküm sürdüğü döneme rastlamıştır. Yeniliklere açık, aktif ve atılgan tavırları bulunan Muhiddin'in görüşlerini içinde bulunduğu kadın çevresi etkilemiştir. Nakiye Hanım ve eski sadrazam Kıbrıslı Mehmet Emin Paşa'nın torunları olan hanımlarla (Azize, Refika ve Feride) kadınların durumuyla ilgili neler yapılabileceği üzerine fikir alışverişlerinde bulunmuşlardır.

Nezihe Muhiddin, Meşrutiyet'in ikinci yılında, yirmi yaşına geldiğinde (1909) "harici hayata atılmak ve bir erkek gibi

çalışmak” isteği duymaya başlamıştır. Bu isteği içinde yoğun olarak hissettiği sırada bir kız lisesi kurulacağını öğrenmiş ve öğretmen okulunu bitirmediği halde Maarif Nezaretine doğa bilimleri derslerini vermek için sınava girmek istediğini bildirmiştir. Sınavı kazandıktan sonra Kız İdadi Mektebinde fen dersi öğretmenini olarak çalışma hayatına başlamıştır. Nezihe Muhiddin’in 1909-12 yılları arasında zamanın gazete ve dergilerinde Dârümuallimât’ın ıslahı hakkında, terbiyevi tedrisat hakkında makaleleri yayımlanmıştır. Yine bu dönemde Sabah gazetesinde “Kızlarımızın Psikolojisini Mütalaa” isimli bir yazı da yazdığı bilinmektedir. Sağlık, politika, eğitim ve ahlaki kurallarla ilgili görüşlerini dile getirdiği bu makaleleriyle kısa sürede İstanbul çevresinde adından söz ettirmiştir. Yaptığı çalışmalar ve yazdığı yazılar nedeniyle Maarif Nezareti onu Dârümuallimât’a İktisad-ı Beyti ve Hıfzısıhha öğretmenini olarak atamıştır. Daha sonra ise 1911 yılında açılan İttihat ve Terakki Kız Sanayi Mektebine öğretmen ve müdür olarak atanmıştır. Bu mektepte jimnastik, lisan, piyano, bıçkı, dikiş derslerinin öğretmenliğini üstlenmiştir. Nezihe Muhiddin, bu okulu o zaman için birçok yenilikle ortaya çıkmış bir bilim kuruluşu olarak nitelendirmiştir ve çalışmalarını özellikle bu okulun gelişmesine yoğunlaştırmıştır. Okulun programına spor, müzik gibi yepyeni dersler eklenmiştir. Ayrıca bu okul İngilizce, Almanca ve Fransızca öğreten ilk kız okuludur. Nezihe Muhiddin için öğretmenlik mesleği, yalnızca çalışma hayatına adım atmak için bir vesile değil, aynı zamanda halkla, özellikle kadınlarla ve kız çocuklarıyla bilgisini paylaşabileceği bir fırsat olmuştur. Bu yıllarda kız idadisinde ders veren Halide Edip, Muallim Nakiye Hanım ve Şükufe Nihal ile tanışmıştır. 1912 yılında Donanma Derneğinin İstanbul Kadınlar Şubesini kurmuş ve müdürü olduğu okulda Donanma Derneğine bağlı bir iş dairesi açmıştır. Bu şube ile Türk donanmasına gelir sağlamayı amaçlamış, şube kısa sürede kapatılmasına rağmen donanmaya başarılı bir hizmet gerçekleştirmiştir.

1911-1912 yıllarında Hürriyet ve İtilaf Fırkasının İttihat ve Terakki Fırkası karşısındaki muhalefeti siyasal ortamı gerginleştirmiştir. Yaşanan karışıklıklar İttihat ve Terakki Kız Sanayi Mektebini olumsuz etkilemiş ve okul kapatılmıştır. Altı-yedi ay süren karışıklıklardan sonra Nezihe Muhiddin’in çabalarıyla okul tekrardan eğitime başlamıştır. Balkan Savaşı sırasında Nezihe Muhiddin öğrencileriyle beraber İttihat Terakki Kız Sanayi Mektebini yaralı askerler için bir hastane haline getirilen Nuruosmaniye İttihat Terakki Kulübüne çarşaf, yorgan, çamaşır sağlamak için bir imalathaneye dönüştürmüştür. Balkan yenilgisinden sonra Müdafaa-i Milliye Cemiyeti Hanımlar Heyetinin ön ayak olduğu bir konferans düzenlenmiştir. Konferansta Halide Edip, Fatma Aliye ve Nakiye (Elgün) Hanım gibi önemli isimler konuşma yapmıştır. Nezihe Muhiddin de konuşma yapması için konferansa davet edilmiştir. Adını ilk kez 1912’de verdiği iktisat konferansı ile duyuran Nezihe Muhiddin, konuşmasında iktisadî hâkimiyetine sahip olmayan bir milletin devamlılığını sağlayamayacağını söylemiştir. İthal mallar yerine yerli malı kullanmaları için tüm Türk kadınlarından söz istemiştir. Bunun yanında Türk sanat ve ticaret erbabına rağbet etmek gerektiği üzerinde durmuştur. Konferanstan sonra Nezihe Muhiddin’e aynı konu hakkında İstanbul’un çeşitli yerlerinde konferans vermesi için teklifler gelmiştir. Bu konuşmasından dolayı bazı eleştirilere de maruz kalmıştır. Muhiddin, 1913 yılında Leylî Kız Sanayi Mektebinde tabiat muallimeliği yapmıştır. Yine 1913’te Osmanlı Türk Hanımları Esirgeme Derneğinin kurucuları arasında yer almıştır. Bu dernekte, yetimler, dullar ve genç kızların eğitimi ve bakımı gibi hayır işleriyle kadınların iş gücüne katılması çalışmalarını birleştirmek istemiştir. Ancak eğitim bakanlığı, ona ülkenin farklı yerlerinde yeni görevler vermiş, kurum da ekonomik hedeflerinden uzaklaşmıştır.

Meşrutiyet’in ilanından sonra artan kız okullarının başöğretmenliği çoğunlukla kadınlara verilmiştir. Okulların denetlenmesi amacıyla Nezihe Muhiddin’in de aralarında bulunduğu bir teftiş heyeti oluşturulmuştur. Bu sırada Nezihe Muhiddin, 1915’te İstanbul İnas Sultanisine müdire olmuş ve yine aynı yıl Selçuk Hatun İnas Sultanisinde müdirelik yapmıştır. Daha sonra İzmir Buca Hilal Sultanisi müdiresi olarak görev yapmıştır. Buca Hilal Sultanisi müdireliğinden

sebepsiz olarak azledildiği için Maarif Nezaretine şikâyetle bulunması ve başka bir yere istihdam edilmesini istemesinden dolayı 1918-1920 yılları arasında meselenin çözümü için birçok yazışma yapılmıştır. 19 Şubat 1918 tarihli zabıtnamede Nezihe Hanım'ın ahval-i mekteb muallime ve müdireliğine istihdamına mani bulunduğu yolunda karar alındığı surette hareket edilmesi gerektiği, öncelikle mezkûr tahkikat evrakının irsali için Aydın vilayetine tahrirat gönderilmesine karar verildiği yazılmıştır. Daha sonra Maarif Nezaretinin Şura-yı Devlet'e gönderdiği yazıda Nezihe Muhiddin'in "tercüme-i hal varakasının" olmadığı yazılmıştır. 19 Ağustos 1920 tarihinde ise Bakırköy'de açılacak olan İnas Mektebine tayin edilmiştir.

Millî Mücadele'nin başarıya ulaşması ve Cumhuriyet'in kurulması ile birlikte Nezihe Muhiddin ve yakın arkadaşları kadın haklarının kazanılması için uygun ortamın oluştuğunu düşünmüşlerdir. Balkan Savaşları esnasında kadınlar daha çok yardım ve hayır kurumlarıyla meşgul olmuş, I. Dünya Savaşı sırasında ise cephede ve cephe gerisinde erkeklerle birlikte mücadele vermişlerdir. Mondros Mütarekesi'nin ardından işgal edilmiş vatan topraklarını kurtarmak için kadın-erkek birlikte çabalamışlardır. Yine kadınlar Millî Mücadele döneminde oldukça faal çalışmışlardır. Bu zor zamanlarda vatani için hizmette bulunmuş olan Türk kadını artık pasif ve geride kalmak istemiyordu. Çeşitli gazeteler, dergiler çıkarıyorlar, toplantılar düzenliyor, yazılar yazıyorlardı. Cumhuriyet'in ilanıyla birlikte bu ümit ve emel tamamıyla kuvvetlenmişti. Bu tarihten itibaren kadınların ulusallaşma sürecinde ön planda olmasını istemiş ve çalışmalarını bu yönde yapmıştır. 29 Ekim 1923 gününün gecesi Nezihe Muhiddin, yeni bir kadın derneğinin ilk esaslarını hazırlamaya başlamıştır. Nezihe Muhiddin ve beraberinde birkaç kişi bu emelleri doğrultusunda örgütlenmek adına kadınlar şûrasını toplamaya karar vermişlerdir. Kongreyi yapacak kadınlara göre, teşebbüs ettikleri bu hareket bir ihtiyaçtan kaynaklanıyordu. Ayrıca kongrenin kararları Anadolu'nun çeşitli yerlerindeki aydın kadınlara bildirilecek ve faaliyete geçilecekti. Türk kadınlığının siyasi haklarını elde etmek amacıyla oluşturulan bu topluluk, şurayı toplamaya doğru ilerlemekteydi. Kız mektepleri mezunları ve münevver her Türk kadını bu toplantıya davetliydi. Artık memleket meselelerinde kadınların "seyirci ve duacı" vaziyetten kurtulmak istediklerini ve kendi siyasi haklarını kazanabilmek adına çalışmaya başladıklarını söylemişlerdir. Bu yönde teşkilatlanmaya başlayan kadınların "Müdafaa-i Hukuk Cemiyetinin hanımlar kısmı"nı oluşturmasını istemişlerdir. Bu teklifi hem Cemiyet'e hem de Mustafa Kemal Paşa'ya sunmuşlardır. Gazeteye verilen demeçlerde ve ilgili haberlerde bir "fırka" kurulmasından bahsedilmemiştir. Cumhuriyet'i "kadın hakları için uygun bir zemin" olarak gördüğünden Nezihe Muhiddin'in öncülüğünde 15 Haziran 1923'te Kadınlar Halk Fırkasının kurulduğu ilan edilmiştir. Nezihe Muhiddin, yazmış olduğu *Türk Kadını* adlı kitabında Kadınlar Halk Fırkası ile ilgili şu ifadeleri kullanmıştır: "Henüz siyasal haklarımızı almamıştık. Fakat cumhuriyetimizin dayandığı demokrasi temelde haklarımızı sağlamış bulunuyordu. Derneğin adına "Kadınlar Halk Fırkası" adını vermekte asla tereddüt etmedik. Süratle demokrasinin bütün gereklerini hazırlamak ilk işimiz olacaktı. Zincirleme gelen bütün dönemlerde kadın, toplum arasında en geri bir sınıf halinde kalmıştı. Bu ihmali, bu acı durumu bir an evvel düzeltmek bize kuvvetli bir azim ve irade aşıyordu. Bütün milleti kültür, bilim, eğitim, refah ve mutluluk noktalarında bir araya davet eden "Halk Fırkası"ndan uzak kalmak korkusu ise kalplerimizi coşturuyordu. Biz kurduğumuz bu partiye "Kadınlar Halk Fırkası" ismini vermekle, partinin etrafında kadın etkinliğinden bir ağ örme olanağı hazırlamış olduğumuz kanısındaydık." Eleştiriler, övgüler ve bazı belirsizliklerle birlikte çalışmalarına başlamışlardır. Kadınlar Halk Fırkasının hazırladığı nizamname vilayete teslim edilmiş, ardından valilik tarafından 17 Haziran 1923 tarihinde Dahiliye Nezaretine gönderilmiştir. Fırka, kuruluşunun Dahiliye Nezareti tarafından onaylanmasını beklerken yürüteceği programı kararlaştırmıştır. Bu kuruluşun sosyal ve eğitimsel örneklerle gereken önemi veren ilk etkinliği bir eğitim kongresi düzenlemek olacaktı. Kadınlar Halk Fırkası, kongre üyelerine davetiye göndermiştir. Ancak 15 Temmuz 1923 tarihinde Maarif Vekaleti Talim ve Terbiye müessesesini açmış ve kongreye davetli tüm üyeleri partininkiyile aynı

hedefler doğrultusunda çalışmak için Ankara'ya çağırmıştır. Bu nedenle de kongre iptal edilmiştir.

Fırka tüzüğünün gönderilmesinden 8 ay sonra valilik ile görüşen kadınlar, henüz siyasi haklarına sahip olmadıklarından dolayı parti kuramayacakları cevabını almışlardır. Bu süreçte Kadınlar Halk Fırkası bölücülükle de suçlanmıştır. Ayrıca Mustafa Kemal Paşa, 6 Aralık 1922 tarihinde Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyetini "Halk Fırkası" adıyla siyasi bir partiye dönüştüreceğini duyurmuştur. Mustafa Kemal'in kurmak istediği parti adıyla bir kadın fırkası kurulması o dönem için mümkün değildi. Henüz seçme ve seçilme hakkına sahip olmayan Türk kadınının bir fırka kurulması dönem şartları içinde mümkün görünmemekteydi. Halk Fırkasının kurulması 9 Eylül 1923 tarihinde gerçekleşmiştir. Kadınların böyle bir siyasi parti kurmalarına izin verilmediğinden, tüzük değiştirilmiş, parti programındaki sert ifadeler yumuşatılmış ve yine Nezihe Muhiddin'in öncülüğünde 7 Şubat 1924'te Türk Kadınlar Birliği kurulmuştur. Türk Kadınlar Birliği nizamnamesinin özellikle vurguladığı madde, birliğin siyasetle ilgisi olmadığıdır. Birlik, bu özelliğini 1927 yılında Nezihe Muhiddin'in kadınların siyasi haklarını elde etmek ile ilgili maddeyi tekrar nizamnameye konulmasını isteyen kadar muhafaza etmiştir. "Kadın Birliği; Türk kadınının haklarını korumak ve bu amaca yönelirken sevecen duyguların belirlediği ana kalbiyle yoksulluk içinde moral gücü zedelenen yetimleri refaha kavuşturarak, yüksek fikir çekirdeklerinin gelişebileceği bir verimli ortam hazırlamak amacıyla" kurulmuştur. Birlik kurulduktan sonra faaliyetlerini Anadolu'ya yaymak için şubeler açmıştır. Böylelikle tüm Türkiye'deki kadın ve çocuklara faydalı olmaya çalışılmıştır. Birliğin çalışmalarını; yetimlere elbise, ayakkabı, şeker vb. yardımlar yapılması, dul kadınlara para yardımı yapılması, birçok yetime ve kadına iş bulunması, bunun haricinde birçok kadına ve çocuğa iş imkânı sağlaması, üyelerin yardımıyla parasız sağlık taramalarının yapılması şeklinde özetlemek mümkündür. Nezihe Muhiddin, 16 Temmuz 1925 tarihinde Türk Kadınlar Birliğinin fikirlerini açıklamak için "sırf kendi parası ile" *Türk Kadın Yolu* adlı dergiyi çıkarmaya başlamıştır. Türk Kadın Birliği'nin amacını ve çabasını teşvik ve tergib eden Cumhuriyet Hükümeti bu birliği 28 Haziran 1925 tarihli kararname ile "kamuya yararlı dernekler" arasına almıştır. Birlik, bu teşvik ve takdir ile daha fazla çalışacaklarını *Türk Kadın Yolu* dergisi aracılığıyla dile getirmiştir. Dergide aynı zamanda özellikle Nezihe Muhiddin'in yazılarında Mustafa Kemal Atatürk'e yapılan övgüler ön planda olmuştur. Atatürk ilkelerini benimsemiş olan Nezihe Muhiddin'e göre, Mustafa Kemal Paşa, büyüklüklerin bir timsal-i aslı ve büyük unvanların hakiki sahibi olan bir kişiliktir. Onun "olgun şahsiyeti", her hareketi ile millete mutluluk vermekteydi. Mustafa Kemâl Paşa, günün en olgun ve büyük siması, yarının da en muazzam şahsiyeti olarak kalacaktır. Nezihe Muhiddin, onu sevmeyecek bir kalbin, takdir ve tasdik etmeyecek bir zekânın varlığını hayal dahi edemeyeceğini söylemiştir. Bu gibi söylemlerin ve önemli yazıların yer aldığı dergi, 1927 yılına kadar birliğin yayın organı olarak yayımlanmaya devam etmiştir.

Türk Kadınlar Birliği kurulduğunda Avrupa kadın derneklerinin de ilgisini çekmiş ve Türk Kadın Birliğini Uluslararası Kadın Derneğine üye olarak almışlardır. 25 Mart 1927 tarihinde Türk Kadın Birliği kongresi, Nezihe Muhiddin'in başkanlığında toplanmıştır. Kongrede Türk Kadın Birliği, Nezihe Muhiddin başkanlığında bir araya gelerek bazı kararlar almıştır. Bu toplantıda kadınların da 1927 belediye seçimlerine katılmaları konusu hakkında hararetli tartışmalar yaşanmıştır. Farklı görüşlerin olmasına rağmen toplantıdan Halk Fırkasından kadın namzet gösterilmesi kararı çıkmıştır. Bu girişim mecliste yankı bulmuştur. 21 Haziran 1927 tarihinde yapılan oturumda bu konuyu tartışmaya açan Giresun Mebusu Hakkı Tarık (Us) Bey olmuştur. Ona göre, kadınlar seçme ve seçilme hakkını kullanmalıydı. Ancak bunun ne zaman olacağını merak ediyordu. Kadınların mebus adaylığı reddedilince Türk Kadın Birliği yeni bir hamle yaparak feminist bir erkek olan Kenan Bey'i aday göstermeye karar vermiştir. Bu konuda ağır eleştirilere maruz kalan Kenan Bey aday olmaktan, Türk Kadınlar Birliği de onu aday göstermekten vazgeçmiştir. Nezihe Muhiddin yine de

“seçme ve seçilme hakkından ölünceye kadar vazgeçmeyeceklerini” söylemiştir. Ancak birlik siyasi hakların tanınması için geniş ve etkili nispette aktif olamamıştır. Türk Kadın Birliği kongresinin ertesi günü, kongrede Türk Kadınlar Birliği idare heyetinin seçilmesinde ve dernek yönetiminde yolsuzluk yapıldığı iddiaları ortaya atılmıştır. Dernek aklanmıştır, ancak Nezihe Muhiddin’in bu iddialardan sonra hayatı değişmiştir. Sürekli eleştirilere maruz kalan Nezihe Muhiddin, geri adım atan açıklamalarda bulunmak yerine hem derneğin usulsüzlük yapmadığını hem de kadınların siyasi haklarını elde etmesi için çalışacaklarını ısrarla söylemeye devam etmiştir. Hükümet, Temmuz ayında Türk Kadın Birliğinin bir süreliğine kapatılması ve Nezihe Muhiddin’in yargılanması ile sonuçlanacak işlemleri başlatmıştır. Nezihe Muhiddin’e yönelik kişisel suçlamalardan sonra Türk Kadınlar Birliği içindeki muhalif kanat 51 imzalı önerge ile 26 Eylül 1927 tarihinde olağanüstü kongre toplayarak Muhiddin’i birlikten ihraç etmiştir. *Türk Kadın Yolu* dergisi de onun ihraç edilmesinden sonra yayından kaldırılmıştır. Nezihe Muhiddin’e açılan davalar uzun süre devam etmiştir. Nezihe Muhiddin birlikten ihraç edildikten sonra 1927 yılında valiliğin açtığı davanın ardından Türk Kadınlar Birliği de Nezihe Muhiddin aleyhinde sahtekârlık ve emniyeti suiistimal gerekçesiyle dava açmıştır. Bu dava ise 13 Mayıs 1929 tarihinde TBMM’nin kabul ettiği af kanunu ile düşmüştür. Nezihe Muhiddin, 1929 yılında Gazi Osmanpaşa Erkek Orta Mektebinde fizik ve hayvanat dersleri vermeye başlamıştır. Böylelikle Nezihe Muhiddin, bir erkek ortaokuluna atanan ilk kadın öğretmen olmuştur. Ders verdiği Gazi Osmanpaşa Erkek Orta Mektebinden de emekli olmuştur.

Cumhuriyet gazetesi Türk Kadın Birliğinden ihraç edilmesinden ölümüne kadar Nezihe Muhiddin ile ilgili haber yapmayı sürdürmüştür. Nezihe Muhiddin’in görevden alınmasından sonra Türk Kadınlar Birliği üyeleri, Nezihe Muhiddin döneminde izlemiş oldukları muhalif çizgisinden ziyade, hükümete koşulsuz bağlılıklarını göstermişlerdir. 1930 yılında mecliste yeni Belediye Kanunu ile kadınların belediye seçimlerine katılması tartışılmaya başlanmıştır. Bunun üzerine, Kadın Birliği azasından Efzayiş Suat Hanım, İstanbul Belediye Meclisinde kadın azaların bulunmasını Türk kadınlığının bir zaferi olarak gördüklerini ifade etmiştir. Ancak birliğin eski reisi olan Nezihe Muhiddin’in bunu kendi zaferi olarak gördüğü söylenmekteydi. Çünkü Nezihe Muhiddin birliğin reisi olduğu dönemde bu konuda çok çalışmıştı ve kendisinden sonra birliğe gelen azaların, kadınların henüz oy hakkı sahibi olmalarının zamanının gelmediğini ifade ettiği söylentisi dolaşmaktaydı. Kadınların Cumhuriyet Halk Fırkasına aza olarak kaydedilmeleri kararı üzerine Nezihe Muhiddin’in Türk Kadın Birliğine saldırdığı iddia edilmiştir. Buna göre, Nezihe Muhiddin birliği tembellikle itham etmiş ve Türk Kadın Birliğinin kadınlar arasında nifak sokmaya sebebiyet verdiğini söylemiştir. Nezihe Muhiddin İstanbul’da Cumhuriyet Halk Fırkasına “ilk olarak kaydedilmek şerefini kazanmış, ancak fırkaya müracaat tarzı uygun olmadığı için” bu teşebbüsü geçersiz sayılmıştı. Birliğin başındayken uğraştığı kadının seçme ve seçilme hakkı kendisi reislikten çekildikten sonra verilmişti. Kadınların belediye seçimine katılımını kutlamak için Türk Kadın Birliği 11 Nisan 1930’da Sultanahmet’te büyük bir miting düzenlemiştir. Türk Kadın Birliğinin izin vermemesine rağmen mitingde konuşma yapacağı iddiaları kulaktan kulağa dolaşsa da Nezihe Muhiddin mitinge katılmamıştır. Daha sonra Nezihe Muhiddin’in yeni bir kadınlar mitingi düzenleyeceği de iddia edilmiş, ancak bu da gerçekleşmemiştir. Nezihe Muhiddin’in Serbest Cumhuriyet Fırkasına katılması Cumhuriyet gazetesi için tam bir alay konusu haline gelmiştir. 25 Ağustos 1930’da bir fıkra aracılığıyla Nezihe Muhiddin’in ihtiraslı bir kadın olduğu ve seçimlerde unutulmak istemediği için yeni fırkaya girdiği ifade edilmiştir. Nezihe Muhiddin Serbest Cumhuriyet Fırkasına katıldıktan sonra Suat Derviş ile birlikte İstanbul’daki belediye seçimleri için yeni fırka namzetleri lehine semt semt dolaşarak propaganda yapmışlar ve konferanslar vermişlerdir. Aynı zamanda partiye bağlı olarak kurulması düşünülen *Kadın Varlığı* isimli derneği kurmak için de birlikte çalışmalarını sürdürmüşlerdir. 17 Kasım 1930’da Serbest Cumhuriyet Fırkasının kapatılmasından sonra Nezihe Muhiddin, yakın bir zamanda başka bir fırkanın ortaya çıkmasının gayet doğal olduğunu, çünkü tek fırka ile cumhuriyet yönetimi olamayacağını ifade etmiştir. Fırkanın feshinin ardından Nezihe Muhiddin yine boş durmamıştır.

1931 yılında *Türk Kadını* adlı kitabını çıkarmıştır. Bu kitap ile uygulamaya koyduğu faaliyetlerini, niyetini, gerçekleştiremediği bazı düşüncelerini ve kendi bakış açısıyla bunları neden yapamadığını anlatmıştır. Kitabını “Büyük Rehber”, yani Mustafa Kemal Atatürk’e ithaf etmiştir. Kitabının giriş kısmında ve ilerleyen bölümlerinde onu övücü ifadeler kullanmış ve onun için “Gazi Mustafa Kemâl Paşa Hazretleri, Büyük Rehber, Büyük Gazi, Büyük Mürşid” gibi hitaplarda bulunmuştur. Atatürk’ün ülkeyi ümitsiz ve perişan bir can çekişmeden kurtarır kurtarmaz elini Türk kadınına attığını, kanun önünde Türk kadınına erkek vatandaşlarının düzeyine çıkardığını büyük bir minnetle ifade etmiştir. Kadınların daha fazla okuması, çalışma hayatında, özellikle de öğretmenlik mesleğinde daha çok yer edinmesi isteği de yine Atatürk döneminde yapılan çalışmalarla karşılık bulmuştur.

Nezihe Muhiddin, daha sonra yeni açılan İstanbul Halkevi Neşriyat Şubesinde 38 oyla idare komitesi azası seçilmiştir. Mustafa Kemal Atatürk, bu aşamaların ardından Afet İnan’a kadınlara oy hakkı tanınmasıyla ilgili çalışmalar yapması için görev vermiştir. 26 Ekim 1933’te kadınlara köylerde muhtar ve ihtiyar heyetlerinde seçme ve seçilme hakkı verilmiştir. 5 Aralık 1934’te kadınlara seçme ve seçilme hakkının tanındığı kanun yürürlüğe girmiştir. Meclis Türk kadınının bu hakkını 258 oyla kabul etmiştir ve aynı zamanda meclisin yenilenmesi için seçime gidilmesi kararı verilmiştir. Kadınların ilk kez katıldığı 8 Şubat 1935 tarihli seçimleri sadece Cumhuriyet Halk Fırkasının bulunduğu bir ortamda yapılmıştır. Nezihe Muhiddin de 1935 seçimlerinde müstakil İstanbul mebusluğuna adaylığını koymuştur, ancak bir sonuç elde edememiştir. Seçim sonuçlarına göre, seçilmesi gereken 399 Milletvekilinden 17’si kadın olmak üzere, 386 Milletvekili Cumhuriyet Halk Fırkası adaylarından oybirliği ile; 4’ü azınlıklardan olmak üzere 13 bağımsız aday oy çokluğu ile seçilmişlerdir. 1936 yılı başında boşalan milletvekillikleri için yapılan ara seçiminde ise Çankırı Milletvekili olarak seçilen emekli öğretmen Hatice Özgenel ile bu sayı 18’e çıkmıştır. Türkiye’de kadınlara seçme ve seçilme hakkının verilmesi üzerine 12. Uluslararası Kadınlar Birliği Kongresi, Türk Kadın Birliği ile anlaşarak 18-24 Nisan 1935 tarihleri arasında İstanbul’da Yıldız Sarayı’nda toplanmıştır. Kongreye birçok ülkeden 210 delege katılmıştır. Kongrenin gündemini kadın sorunları ve barış konusu oluşturmuştur. Dünya kadınları Atatürk’ün esaretten kurtardığı Türk kadınına tebrik etmiş, Yeni Türkiye’yi alkışlamıştır. Kongre Atatürk’e bir saygı ve sevgi telgrafı da çekmiştir. Ayrıca bu kadınlar tüm dünya kadınları için hak beraberliği ve insanlık için barış istediklerini ifade etmişlerdir. 25 Nisan 1935 tarihinde kongre sona ermiştir. 12. Uluslararası Kadın Birliği Kongresi’nin sona ermesinin ardından, artık tüm demokratik haklarını elde etmiş olan Türk kadınının herhangi bir birliğe ihtiyacı olmadığı gerekçesiyle Türk Kadın Birliği 10 Mayıs 1935’te kendini feshetmiştir. Nezihe Muhiddin’in bu konu hakkında hükümetin millet arasındaki cinsiyet farklarını, imtiyazlarını birer birer ayıklamaya başladığını ve Medeni Kanun’un kadını erkekle eşit hale getirdiğini söylemiştir. Ona göre, artık kendi cinsini müdafaa edecek bir birliğe gerek kalmamıştı. Artık kadın birliği değil millet birliği vardı. Her milli iş Halk Fırkasında görülmeliydi. Görüldüğü üzere Mustafa Kemal Atatürk’ün kadın haklarına dair attığı adımlarla birlikte kadın söylemi, eşitlikçi bir boyuta dönüşmüştür. Nezihe Muhiddin ise fikirleriyle ve faaliyetleriyle bu harekette önemli bir role sahip olmuştur.

Hayatı boyunca iki kere evlenmiş olan Nezihe Muhiddin, ilk evliliğini yirmi yaşlarında Muhlis Bey (Ethem) ile yapmış, daha sonra ise Tepedelenligil ailesinden Memduh Bey ile evlenmiştir. Bu evlilikten Malik adında bir erkek çocuğu olan Nezihe Muhiddin, Tepedelenligil soyadını kullanmamıştır. Memduh Bey’den ayrıldıktan sonra evlilik yapmamış ve ölene kadar Muhiddin soyadını kullanmıştır. Nezihe Muhiddin, 10 Şubat 1958 tarihinde İstanbul’da bir akıl hastanesinde vefat etmiştir. Cenazesi 12 Şubat günü Şişli Camii’nden kaldırılarak Zincirlikuyu Mezarlığı’na defnedilmiştir.

Çeşitli vesilelerle kadını yüceltmenin vatani yüceltmekle bir olduğunu vurgulayan Nezihe Muhiddin, ömrünü çok verimli ve üretken geçirmiştir. Özellikle romanlarının büyük bir bölümünü Türk Kadın Birliği’nden ayrıldıktan sonra yazmıştır.

Yaprak Zihnioğlu'nun yayına hazırladığı Nezihe Muhiddin: Bütün Eserleri adlı kitabın ilk cildinde Nezihe Muhiddin'in yazdığı ve ulaşılabilen eserlerinin adları mevcuttur. Onun yazdığı roman vb. eserlere de kadın sorunları ve kadının toplumsal hayatta vermiş olduğu mücadele yansımıştır. Önemli karakterlerin genellikle kadın olduğu eserlerinde, cariyelik, kölelik kurumlarına getirilen eleştiri kadın karakterlerin sosyal kısıtlamalarla çevrili yaşam çemberini kırma çabalarıyla kendini göstermiştir. Duygusal nitelikli popüler roman türünde verdiği eserlerinde genellikle kadın kahramanların önüne çıkan engelleri aşma konusunda verdiği mücadeleye, yenilgiyi kabul edememelerine, kadın ve erkek arasındaki eşitliğin vurgulandığı ifadelerle şahit olunmaktadır. Bazı romanlarında Atatürk'ü yücelten, Atatürk'ün inkılâplarını destekleyen, Medeni Kanun'a bağlılığı vurgulayan durumlarla karşılaşılır. Bu sayede kişisel hayatında benimsediği fikirleri, romanlarında da işleme yoluyla yapılanların gerekliliğini okurların da anlamasını sağlamaya çalışmıştır. Halide Edip'in Seviyye Talib'ini okuduktan sonra yazdığı Şebâb-ı Tebah (Harcanan Gençlik) adlı ilk romanı, o dönemde Muhlis Bey ile evli olduğu için Nezihe Muhlis imzasıyla 1327/1911 yılında (Muhtar Halid Kitaphanesi) basılmıştır. Daha sonra Benliğim Benimdir! (Sudi Kitaphanesi, 1929), Güzellik Kraliçesi (Resimli Ay Matbaası, 1933), Bozkurt: Küçük Mehmet'in Romanı (Anadolu Türk Kitaphanesi, 1934), İstanbul'da Bir Landru (Numune Matbaası, 1934), Ateş Böcekleri (Hilmi Kitabevi, 1935), Bir Aşk Böyle Bitti (İnkılap Kitabevi, 1939), Çıplak Model (Arif Bolat Kitabevi, 1943), İzmir Çocuğu (Hilmi Kitabevi, 1943), Avare Kadın (Arif Bolat Kitabevi, 1943), Bir Yaz Gecesi idi!.. (Arif Bolat Kitabevi, 1943), Çingiraklı Yılan (Arif Bolat Kitabevi, 1943), Kalbim Senindir!.. (Arif Bolat Kitabevi, 1943), Sabah Oluyor (Arif Bolat Kitabevi, 1943), Gene Geleceksin (Arif Bolat Kitabevi, 1944), Sus Kalbim Sus (Arif Bolat Kitabevi, 1944) adlı romanlarını yayımlamıştır.

Nezihe Muhiddin'in yayımladığı Cenk Ninnisi (Nezihe Muhlis adıyla, Donanma, s: 31-37, Eylül 1912 (1328), 320-25.), Rüzgarlar Neler Söylüyor?... (Edebiyatı Umumiye Mecmuası, s: 76, 13 Temmuz 1918, 845-7.), Sühadân (Edebiyat-ı Umumiye Mecmuası, s: 82, 24 Ağustos 1918, 951-54.), Meleke-i Sulh ve Heyula-i Harb (Edebiyat-ı Umumiye Mecmuası, s: 90, 19 Teşrin-i Evvel 1918, 1073-1074), Hayatın Acısını Nasıl Duydum? (Âti, s: 216, 7 Ağustos 1918, 2), Karanlık Yollar (Edebiyat-ı Umumiye Mecmuası, s: 87, 28 Eylül 1918, 1032-1033), Ümit ve İntizar (Edebiyat-ı Umumiye Mecmuası, s: 88, 5 Teşrinievvel 1918, 1047-1049), İstanbul'da Bir Mahallenin Sabah Levhaları (Edebiyat-ı Umumiye Mecmuası, s: 89, 12 Teşrinievvel 1918, 1062-1064), Nevmedi (Edebiyat-ı Umumiye Mecmuası, s: 93, 9 Teşrin-i Sani 1918, 1125-1126.), İtiraf (Kadın Yolu, s.4, 6 Ağustos 1925, 12-14), Sarhoş (Kadın Yolu, s: 19, 15 Eylül 1926, 8-10), Tâli' mi ?-Evlat Aşkı (Matbaa-i Orhaniye / İstanbul, 1928, Mehmed Rauf ile birlikte), Türbedarın Gelini (Resimli Şark, s:18, Haziran 1932, 10-11), Gönül bu ya... (Resimli Şark, s: 20, Ağustos 1932, 17- 18.), Ya Rabbi! Mümin kullarının kalbine sen merhamet sun... (Resimli Şark, s: 21, Eylül 1932, 13), Bir Şüphenin Azabı (Resimli Şark, s: 26-27, Şubat/Mart 1933, 15-17/13-15.), Haydudun Sonu (Anadolu Türk Kütüphanesi, 1934.), Kevser Nine (Anadolu Türk Kütüphanesi, 1934), Perili Evin Esrarı (İstanbul Maarif Kütüphanesi, 1934), Bir Hatıra (Boğaziçi, s: 7, Nisan 1937, 12-15.), Kanlıkavak Efsanesi (Boğaziçi, No: 9, Haziran 1937, 24-26.), Dört Kardeşler (Boğaziçi, s: 12, Eylül 1937, 22-24.), Boğaziçi'nde Mehtap (Boğaziçi, s: 17, Şubat 1938, 15-16) adlı hikâyeleri ve mensureleri vardır. Ayrıca Nezihe Muhiddin'in kadınlık, içtimaiyat ve siyaset konularında hitabet ve konferanslarının yanı sıra dönemin Atı, İkdâm, İleri, Vakıf gazetelerinde ve Kadınlar Dünyası, Kadın Yolu, Sûs dergilerinde birçok makalesi yayımlanmıştır.

Bütün bu eserlerle birlikte Nezihe Muhiddin, Peri Mağarası (1934) adlı bir masal yazmış ve edebiyat alanında yabancı dillerden bir hayli yazı tercüme etmiştir. Ayrıca, Türk Kadın Yolu'nun 27. ve 28. sayılarında yayımlanmış olan "Gamli Gönüller" adlı piyesi ve Resimli Şark'ta yayımladığı "O Yeşil Gözler Benden Ne İstemişlerdi?" adlı hikâyesi yarım kalmıştır. Yaprak Zihnioğlu'nun Taha Toros'tan aktardığı bilgilere göre Nezihe Muhiddin'in "Feryatlarım" (tarihsiz),

“Zamane Kızları” (oyun, tarihsiz), “Florya” [(operet, tarihsiz) İstanbul’da 1936’da Tepebaşı Tiyatrosu’nda sahnelendi, Müziği Sezai Azal tarafından bestelendi] adlı üç eseri daha mevcuttur. Yalnız bu eserlerle ilgili herhangi bir veriye ulaşılamamıştır.

Damlanur KÜÇÜKYILDIZ GÖZELCE

KAYNAKÇA

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA), Kararlar Daire Başkanlığı, 30-18-1-1/14-42-6, 28 Haziran 1925.

Akşam, 7 Şubat 1935.

Nezihe Muhiddin, “Affeden En Büyük İnsandır”, **Türk Kadın Yolu**, 20 Ağustos 1925, S 6, s. 2.

Milliyet, İstanbul Hanımları Bugün İntihap Haklarını Tesis Edecekler, 11 Nisan 1930.

SİRMAN, Nükhet, “Nezihe Muhiddin’i Tanımak”, **Cumhuriyet Kitap**, 5 Ekim 2006, S 868, s. 25.

“Kadın Birliği”, **Türk Kadın Yolu**, 30 Temmuz 1925, Sayı: 3, s. 2.

Milliyet, İkinci Miting Yapılacak Mı? 15 Nisan 1930.

BALCI, Meral-TUZAK, Mervenur, “Cumhuriyet’in İlk Yıllarında Nezihe Muhiddin Özelinde Türk Kadınlarının Siyasal Hakları İçin Mücadelesi”, **Marmara Üniversitesi Kadın ve Toplumsal Cinsiyet Araştırmaları Dergisi** 1(1), 2017, s. 43-51.

BAYKAN, Ayşegül- ÖTÜŞ-BASKETT, Belma, **Nezihe Muhittin ve Türk Kadını (1931)**, İletişim Yayınları, İstanbul 1999.

BOZKIR, Gürcan, “Türk Kadın Birliği”, **Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları**, 3 (10), 2000, s. 99-115.

ÇAKIR, Serpil, “Kadın Tarihinden İki İsim: Ulviye Mevlan- Nezihe Muhittin”, **Toplumsal Tarih**, 8 (46), 1997, s. 6-14.

DİK, Tuba, **Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Ressentiment’in Dönüşümü: Nezihe Muhiddin ve Leylâ Erbil**, İhsan Doğramacı Bilkent Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2012.

DOĞAN, Abide, “Nezihe Muhiddin”. **Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü II**. Ankara: Ahmet Yesevi Üniversitesi. <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/nezihe-muhittin> (Erişim Tarihi: 12.06.2021).

ERKMEN GÜNGÖRDÜ, Sedef, “Nezihe Muhiddin ve Mefkuresi”, **Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi Dergisi**, 54(3), 2019, s. 1496-1510.

GÜÇ, Hüseyin, **Feminist Hareketin Öznesi Nezihe Muhittin Hayatı ve Romancılığı**, Etüt Yayınları, Samsun 2017.

GÜRBÜZOĞLU, Devrim Pınar, **Türkiye’de Kadın Haklarının Önemli Temsilcilerinden Nezihe Muhiddin ve Bir Model Oyun**. Alt Kitap, (e-kitap), 2013.

KAÇAR, Aliye, **Kadınlar Halk Fırkasından Türk Kadınlar Birliğine Kadın Hareketi ve Basına Yansıması (1923-1935)**, Bursa Uludağ Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi, Bursa 2020.

Nezihe Muhiddin Bütün Eserleri 2, (Haz. Yaprak Zihnioğlu), Kitap Yayınevi, İstanbul 2006.

Nezihe Muhiddin Bütün Eserleri 3, (Haz. Yaprak Zihnioğlu), Kitap Yayınevi, İstanbul 2006.

Nezihe Muhiddin Bütün Eserleri 4, (Haz. Yaprak Zihnioğlu), Kitap Yayınevi, İstanbul 2006.

ÖZKAY, Nesli, **Nezihe Muhiddin ve Türk Kadın Yolu Dergisi**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2017.

SEZER ARIĞ, Ayten, "Türk Kadınlar Birliği", **Atatürk Ansiklopedisi**, https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/T%C3%BCrk_Kad%C4%B1nlar_Birli%C4%9Fi (Erişim Tarihi: 15.06.2021).

Tanzimat'tan Bugüne Edebiyatçılar Ansiklopedisi, Cilt II, K-Z, (Ed. Murat Yalçın), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2010.

UĞURLU, Seyit Battal, **Popüler Roman ve Nezihe Muhiddin**, Salkımsöğüt Yayınevi, Erzurum 2015.

YEŞİL, Nilüfer, **Nezihe Muhiddin, Kadın Gotiği ve Gotik Kahramanlar**, Bilkent Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2009.

ZİHNİOĞLU, Yaprak, **Bir Osmanlı Türk Kadın Hakları Savunucusu**, Boğaziçi Üniversitesi, İstanbul 1998.

ZİHNİOĞLU, Yaprak, **Kadınsız İnkılap Nezihe Muhiddin, Kadınlar Halk Fırkası, Kadın Birliği**, Metis Yayınları, İstanbul 2003.

03/07/2024 tarihinde <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/nezihe-muhiddin-1889-1958/?pdf=3931> adresinden erişilmiştir